

Zdeněk Veselý

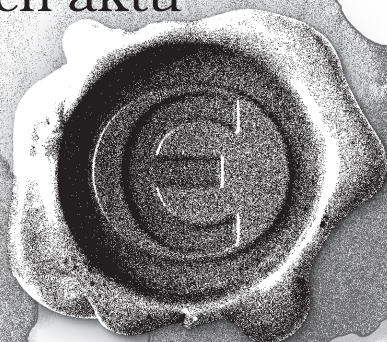
Smlouvy, pakty, dohody

Slovník mezinárodněpolitických
a diplomatických aktů

Smlouvy, pakty, dohody

Slovník mezinárodněpolitických
a diplomatických aktů

Zdeněk Veselý

Smlouvy, pakty, dohody

Slovník mezinárodněpolitických
a diplomatických aktů

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Zdeněk Veselý, 2020

Cover © Žaneta Kortusová, 2020

Czech Edition © Nakladatelství EPOCH, Praha 2020

ISBN 978-80-7557-968-3 (print)

ISBN 978-80-7557-938-6 (ePub)

ISBN 978-80-7557-939-3 (mobi)

ISBN 978-80-7557-940-9 (pdf)

Úvod

Předkládaná publikace je koncipována jako přehledná příručka pro zájemce o mezinárodní politiku a diplomacii. Jedná se o pokus uceleně a přehledně slovníkovým způsobem sumarizovat problematiku nejvýznamnějších mezinárodních konferencí, aliancí, dohod, smluv a dalších aktů v dějinách mezinárodních vztahů s těžištěm ve 20. století a vyplnit tak mezeru v dosavadní produkci. Publikace tak zahrnuje problematiku, kterou autor v souvislém výkladu a v širším kontextu zpracoval v rámci svých publikací *Mezinárodní vztahy v zrcadle dějin*, *Diplomacie – teorie, praxe, dějiny* a *V silokřivkách mezinárodních vztahů*.

Protože se jedná o přehledné zpracování, publikace pochopitelně neobsahuje vyčerpávající výčet a rozbor všech reálií z výše uvedené problematiky, ale jen ty, které jsou považovány v průběhu dějin i současnosti mezinárodních vztahů celosvětově, celoevropsky či alespoň v určitém regionu za nejdůležitější.

Při zpracování jsem si byl vědom složitosti při formulaci názvů hesel a z toho plynoucích jejich řazení. Komplikované to bylo například v případech, kdy daný akt je v literatuře formulován pod rozdílným názvem s identickým obsahem, například *mírová smlouva* nebo *mír*. Jindy je zase daný akt znám podle zúčastněných signatářských stran obecně (například *Sovětsko-německý pakt o neútočení*) či podle konkrétních signatářů (v souvislosti s předchozím konkrétně *Pakt Ribbentrop-Molotov*) nebo podle místa jeho uzavření (například *Moskevská mírová smlouva* v případě *sovětsko-finské mírové smlouvy*). Řada aktů nese stejný název nebo opakované místo jejich uzavření, ač tyto nejsou identické (například *sovětsko-americká dohoda* či *Pařížský mír*). Nakonec jsem zvolil formulaci názvů podle toho, jak jsou tyto akty víceméně běžné a převážně označovány v literatuře, ač to ve svém celku nevede k vyčerpávajícímu a striktně logickému členění, které by podle mého názoru vzhledem k rozsahu publikace orientaci zas tak výrazně neusnadnilo. K tomu snad poslouží souhrnný seznam hesel v závěru.

Při výběru hesel jsem se soustředil především na tematiku z oblasti mezinárodní politiky a diplomacie, u druhé oblasti výběrově i s uvedením metod diplomatické praxe. I když méně, nebylo samozřejmě možné nepostihnout i problematiku ze sféry mezinárodního práva, mezinárodních organizací a světové ekonomiky,

protože zařazení některých aktů podle příslušnosti jen k daným oborům není vždy tak jednoznačné a navíc jsou tyto vzájemně provázané. Rámcově jen těmi nejdůležitějšími hesly je postižena i problematika evropské integrace a bezpečnosti, kterou podobně jako výše zmíněné oblasti detailněji postihují k tomu speciálně zaměřené publikace, jejichž tituly jsou pro další orientaci uvedeny v seznamu literatury. Na druhé straně jsem zase usiloval včlenit do tematického rámce publikace i realie vztahující se k mezinárodnímu postavení českého státu a jeho zahraniční politice a diplomacii.

Při vědomí, že se jedná o snahu přehledně a soustředěně zpracovat tematiku, která je jinak „rozmělněna“ v publikacích se širším obsahovým záběrem, bude autor čtenářům vděčen za všechny podnětné připomínky. Oproti předchozím vydáním (2002, 2006) došlo v tomto již třetím vydání k dalšímu zpřesnění a aktualizaci některých skutečností v dosavadních heslech a zároveň byla přidána další hesla.

Praha, září 2020

prof. PhDr. Zdeněk Veselý, CSc.

A

ABC SMLOUVA

(25. říjen 1915) – arbitrážní smlouva mezi Argentinou, Brazílií a Chile uzavřená v Buenos Aires s úmyslem oslabit vliv USA v Latinské Americe. Signatářské státy se zavazovaly k mírovému řešení případných konfliktů prostřednictvím arbitráže. Smlouva však nakonec byla ratifikována jen Brazílií.

ABM SMLOUVA

– viz SOVĚTSKO-AMERICKÁ SMLOUVA O OMEZENÍ SYSTÉMŮ PROTIRAKETOVÉ OBRANY

ADRIATICKÁ INICIATIVA

– viz STŘEDOEVROPSKÁ INICIATIVA

AFRICKÁ CHARTA LIDSKÝCH PRÁV

(27. červen 1981) – byla přijata členskými zeměmi Organizace africké jednoty v Nairobi. Označována též jako Banjulská charta podle města Banjul (hlavní město Gambie), kde byl v lednu 1981 připraven její definitivní text. Představuje první komplexní úpravu lidských práv na africkém kontinentě. Do poloviny devadesátých let se

k ní přihlásily téměř všechny členské země OAJ. Vstoupila v platnost 21. října 1986.

AFRICKÉ HOSPODÁŘSKÉ SPOLEČENSTVÍ

– viz SMLOUVA Z ABUJI

AHTISAARIHO PLÁN

(leden 2007) – plán bývalého finského prezidenta ve funkci zmocněnce OSN M. Ahtisaariho na budoucí status Kosova, které se mělo stát pod mezinárodním dohledem multietnickým a demokratickým státem. Aniž by v plánu byla zmínka o nezávislosti, Kosovo mělo mít určité rysy formální státní suverenity jako například právo vstupovat do mezinárodních organizací či uzavírat mezinárodní smlouvy. Srbsko v této podobě plán odmítlo, kosovský parlament ho přivítal. Plán nebyl realizován, kosovská strana jednostranně vyhlásila počátkem roku 2008 nezávislost Kosova podle svých představ. Ahtisaariho iniciativa byla v roce 2008 oceněna Nobelovou cenou za mír.

ACHÁJSKÝ SPOLEK

– viz SYMMACHIE

AITÓLSKÝ SPOLEK

– viz SYMMACHIE

AJGUNSKÁ SMLOUVA

– viz RUSKO-ČÍNSKÉ SMLOUVY

AKCESNÍ SMLOUVY

(říjen–prosinec 1813) – smlouvy, jimiž se s oslabujícím postavením Napoleona rozpadal Rýnský spolek (viz). Dne 8. října smlouvou uzavřenou v Riedu s Rakouskem na stranu protinapoleonské koalice přistoupilo Bavorsko, smlouvou ve Fuldě z 2. listopadu Württembersko, od 20. listopadu do 2. prosince pak smlouvami ve Frankfurtu nad Mohanem Bádensko, Hessensko-Darmstadsko ad.

AKKERMANSKÁ KONVENCE

(7. říjen 1826) – byla uzavřena v Akkermanu mezi Ruskem a Tureckem. Poskytovala Rusku možnost volného obchodu a právo průjezdu Úžinami a ve východním Černomoří. Rusko též získalo část východního pobřeží Černého moře (Suchumi).

ALANDSKÝ KONGRES

(1718–1719) – konal se na Alandských ostrovech, kde se sešli k jednání o ukončení rusko-švédské války v rámci třetí severní války zmocněnci Ruska a Švédska. Na jednání měl být uzavřen

mír i spojenecký svazek mezi oběma zeměmi. Avšak po smrti švédského krále Karla XII. byla jednání přerušena a válka pokračovala až do roku 1721.

ALADI

– viz SMLOUVA Z MONTEVIDEOA

ALBA

– viz BOLÍVAROVSKÝ SVAZ
PRO LID NAŠÍ AMERIKY

ALBÁNSKÁ DEKLARACE

(9. listopad 1921) – vydána mocnostmi Dohody v Paříži poté, co konference velvyslanců na konferenci v Londýně v listopadu 1920 stvrdila nezávislost Albánie. Deklarace stvrzovala albánské hranice z roku 1913.

ALEXANDRIJSKÁ KONVENCE

(27. listopad 1840) – uzavřena v závěru egyptsko-turecké války (1832–1840) mezi britským generálem Charlesem Napierem a egyptským pašou Muhammadem Alím k prosazení Londýnské konvence z 15. července 1840 (viz).

ALIANCE ČTYŘ

(Čtyřaliance, Quadruple alliance) – 1. (2. srpen 1718) – vznikla přistoupením Rakouska k Alianci tří (viz). Jejím úkolem bylo přimět Španělsko k dodržování podmínek Utrechtského míru

(viz). – **2.** (20. listopad 1815) – koalice uzavřená v den podpisu Pařížského míru (viz) mezi čtyřmi vítěznými mocnostmi nad Napoleonem – Ruskem, Pruskem, Rakouskem a Velkou Británií. Jejím základem byla smlouva z Chaumont (viz). Aliance čtyř byla namířena proti opětné možné obnově francouzského expanzionismu. Signatáři se také zavazovali na společných kongresech projednávat stabilitu situace v Evropě a mocensky a vojensky zasáhnout proti narušení tzv. principu legitimacy, tj. dynastické vlády, ve Francii i dalších evropských zemích. Količní ujednání položilo základ intervenční politiky tzv. Svaté aliance (viz). – **3.** (22. duben 1834) – spojenecký svazek Velké Británie, Francie, Španělska a Portugalska k podpoře liberálů ve Španělsku a v Portugalsku proti tendencím tamních feudálních reakčních sil, podporovaných „východními mocnostmi“, tj. Ruskem a Rakouskem, které chtěly obnovit intervenční principy Svaté aliance.

ALIANCE TŘÍ

– **1.** (23. leden 1668) – společenství Anglie a Nizozemska, v dubnu téhož roku rozšířené o Švédsko, zaměřené proti expanzi francouzského krále Ludvíka XIV. – **2.** (4. leden 1717) – dohoda Velké Británie, Francie a Nizozemska uzavřená v Haagu o společném postupu

proti Španělsku, které usilovalo zmocnit se svých někdejších držav v Itálii. V srpnu 1718 k dohodě přistoupilo Rakousko a v listopadu téhož roku ještě Savojsko. Po úspěšných válečných akcích aliance (1718–1719) bylo Španělsko nuceno uznat podmínky Rastattského míru (viz).

ALIANČNÍ SYSTÉM SOVĚTSKÉHO BLOKU

Formoval se v rámci společného postupu proti případné obnově německého nebezpečí. První rovinu představovaly bilaterální smlouvy, které uzavřely jednotlivé státy se Sovětským svazem. První smlouvou byla československo-sovětská spojenecká smlouva z roku 1943 (viz). Tyto smlouvy se však posléze stávaly nástrojem sovětizace střední a jihovýchodní Evropy a stmelování sovětského bloku, kdy se v době počínající studené války spojenci Sovětského svazu měnili v jeho satelity. Další rovinou bilaterálních smluv pak byly smlouvy mezi samotnými tzv. lidově demokratickými (posléze označovanými jako socialistické) státy (Albánie, Bulharsko, Československo, Jugoslávie, Maďarsko, Polsko, Rumunsko). Sovětský svaz nadto ještě navázal spojenecké smlouvy s Mongolskem (1946) a Čínou (1950). V souvislosti se sovětsko-jugoslávskou roztržkou byly v říjnu 1949 spojenecké smlouvy s Jugoslávií jednostranně vypovězeny. V souvis-

losti se sovětsko-čínskou roztržkou zase v roce 1979 vypověděla spojenec-kou smlouvu se Sovětským svazem Čína (viz Sovětsko-čínské spojenec-ké smlouvy). Sovětský svaz a ostatní evropské země sovětského bloku (vy-jma Albánie) pak v šedesátých a se-dmdesátých letech mezi sebou uzavře-ly nové spojenecké smlouvy, namířené již především proti „americkému im-perialismu“ a jeho spojencům v NATO. Vojenskopolitickým výrazem multilate-rálního aliančního systému sovětské-ho bloku se v roce 1955 stala Varšavská smlouva (viz).

ALTMARSKÉ PŘÍMĚŘÍ

(26. září 1629) – bylo uzavřeno mezi Švédskem a Polskem na šest let. V roce 1635 pak bylo prodlouženo. Příměří bylo uzavřeno z iniciativy Francie, kte-rá potřebovala švédskou pomoc v boji proti Habsburkům.

ALTRANSTÄDSKÁ DOHODA

(1. září 1707) – byla uzavřena z inicia-tivy britské diplomacie mezi Švédskem a Rakouskem. Císař Josef I. se v ní za-ručoval dodržovat náboženskou svo-bodu ve Slezsku. Dohoda potvrzova-la vzájemnou neutralitu a znamenala neúspěch snah francouzské diploma-cie o získání spojení se Švédskem ve válkách o španělské dědictví.

ALTRANSTÄDSKÁ MÍROVÁ SMLOUVA

(24. září 1706) – byla uzavřena mezi Polskem a Švédskem. Poražený polský král a saský kurfiřt August II. se v ní zřekl rusko-polské spojenecké smlou-vy z roku 1704 (viz). Polským králem se stal švédský favorit Stanislaw Leszc-zyński.

ALVENSLEBENOVA KONVENCE

(8. únor 1863) – byla uzavřena v Pe-trohradě mezi Ruskem a Pruskem ke vzájemné podpoře při potlačování pol-ského povstání z iniciativy pruského kancléře Otto von Bismarcka. Za prus-kou stranu ji podepsal generál Gu-stav von Alvensleben. Francie a Velká Británie proti ní však protestovaly, že je v rozporu s mezinárodním právem a ne-byla tak realizována.

AMAZONSKÝ PAKT

(1978) – označení pro Amazonskou radu spolupráce (Amazonian Coope-ration Council), ustavenou podpisem Smlouvy o spolupráci v regionu Ama-zonie. Posláním paktu je udržovat rov-nováhu mezi ekonomickým růstem a životním prostředím v oblasti. Signatá-ři smlouvy jsou Bolívie, Brazílie, Ekvá-dor, Guayana, Kolumbie, Peru, Suri-nam a Venezuela.

AMERICKÁ ÚMLUVA O LIDSKÝCH PRÁVECH

(22. listopad 1969) – byla přijata v hlavním městě Kostariky San José (proto též označována jako Pakt ze San José) členskými zeměmi Organizace amerických států (viz) v návaznosti na Chartu OAS na meziamerické konferenci, věnované speciálně lidským právům. Úmluva představuje první komplexní a právně závaznou kodifikaci lidských práv na americkém kontinentě. Na ni pak navázaly další úmluvy, týkající se dílčích aspektů lidských práv.

AMERICKO-JAPONSKÁ BEZPEČNOSTNÍ SMLOUVA

(8. září 1951) – byla podepsána v San Franciscu v den podpisu mírové smlouvy s Japonskem. Dne 8. března 1954 pak byla doplněna dohodou o pomoci a vzájemném zajištění obrany, umožňující remilitarizaci Japonska. Dne 19. ledna 1960 byla uzavřena nová smlouva, umožňující rozmístění amerických vojenských jednotek na území Japonska.

AMERICKO-KUBÁNSKÉ SMLOUVY

(22. květen 1903) – **1.** politická tzv. Stálá smlouva, zahrnující Plattův dodatek (viz). – **2.** ekonomická tzv. Reciproční smlouva. Smlouvy vstoupily v platnost 27. prosince 1903.

AMERICKO-PANAMSKÁ SMLOUVA

(7. září 1977) – jejím obsahem bylo, že Panamský průplav bude pod společnou správou a k 1. lednu 2000 ho pak USA předají Panamě.

AMSTERDAMSKÁ SMLOUVA

(15. srpen 1717) – byla uzavřena mezi Ruskem, Francií a Pruskem. Byla výsledkem snah ruského cara Petra I. v době napjatého vztahu s Anglií. Aby Petr dosáhl spojenectví s Francií, vydal se dokonce osobně do Paříže. Smlouvou se vytvářel obranný spolek, stánovující vzájemné územní záruky. Francie se zavázala zastavit finanční pomoc Švédsku a předpokládala své zprostředkování při urovnání vztahů mezi Ruskem a Švédskem v rámci severní války.

AMSTERDAMSKÁ SMLOUVA

(2. říjen 1997) – byla výsledkem jednání mezivládní konference, která se na základě článku N *Maastrichtské smlouvy* (viz) dohodla na zjednodušeném a upraveném textu smlouvy o Evropské unii a v jejím rámci i o novelizaci smlouvy o založení Evropského společenství (viz). Došlo k posílení pravomocí orgánů unie a spolupráce ve všech třech pilířích EU, tj. v oblasti působnosti ES, v oblasti společné bezpečnostní a za-

hraniční politiky a zejména v oblasti vnitřní správy a justice (tzv. třetí pilíř)). Proto je novelizované znění smlouvy též označováno jako Maastricht II. V platnost vstoupila 1. května 1999.

ANCÓNSKÁ SMLOUVA

(20. říjen 1883) – mírová smlouva mezi Chile a Peru ukončující tzv. ledkovou válku (též tzv. pacifickou válku) Chile s Peru a Bolívií. Chile získalo provincii Tarapá a na deset let do správy oblasti Tacna a Arica, kdy o jejich budoucnosti pak měl rozhodnout plebiscit. Ten se však neuskutečnil. S Bolívií Chile uzavřelo mír v roce 1884, stvrzený až v roce 1904. Bolívie jím ztratila přístup k moři. Celkově tak Chile rozšířilo své území o jednu čtvrtinu s významnými nalezišti ledku, mědi a dalších surovin.

ANDRÁSSYHO NÓTA

(30. prosinec 1875) – též Vídeňské ultimátum – nota rakousko-uherského ministra zahraničí Gyuly Andrásyho st., obsahující jménem Spolku tří císařů (viz) a dalších evropských mocností plán umírněných reforem na Balkáně v době povstání Jihoslovanů proti Turkům. Turecko návrhy obsažené v notě, která byla v Istanbulu předána 3. ledna 1876, přijalo. Povstalci ho však jako nedostatečný odmítli. Další návrhy pak obsahovalo Berlínské memorandum (viz).

ANDRÁSSYHO NÓTA

(27. říjen 1918) – nota rakousko-uherského ministra zahraničí Gyuly Andrásyho ml. americkému prezidentovi Woodrowovi Wilsonovi. Rakousko-Uhersko souhlasilo s podmínkami příměří na základě Wilsonovy noty z 18. října, v níž byly odmítnuty předchozí rakousko-uherské mírové nabídky s tím, že bylo sděleno, že pouhá autonomie národů Rakousko-Uherska již není dostatečným základem pro mírová jednání. Nóta byla publikována následující den a veřejností pochopena jako kapitulace. To vedlo konkrétně v Praze k radikalizaci postojů české veřejnosti a její reprezentace a k vyhlášení samostatného československého státu.

ANDRUŠOVSKÉ PŘÍMĚŘÍ

(30. leden 1667) – bylo uzavřeno v Andrušovu u Smolenska na závěr rusko-polské války (1654–1667) po tříletém vyjednávání mezi Ruskem a Polskem z obavy před tureckým nebezpečím. K Rusku byla připojena levobřežní Ukrajina, dočasně Kyjev, část Běloruska. Pravobřežní část Ukrajiny zůstala Polsku. Na základě tohoto příměří pak byla roku 1686 uzavřena rusko-polská smlouva o „věčném míru“ (viz).

ANDSKÁ SKUPINA

– viz BOGOTSKÁ DEKLARACE

ANDSKÉ SPOLEČENSTVÍ NÁRODŮ

– viz CARTAGENSKÁ SMLOUVA

ANDSKÝ PAKT

– viz CARTAGENSKÁ SMLOUVA

ANGLO-DÁNSKÁ SPOJENECKÁ SMLOUVA

(5. září 1654) – byla uzavřena za Cromwellovy éry ve sledu smluv se Švédskem (11. duben 1654) a s Francií (3. listopad 1655). Anglie v ní získala právo průjezdu Sundskou úžinou za stejných podmínek, jaké dosud mělo Nizozemsko.

ANGLO-FRANCOUZSKÁ SPOJENECKÁ SMLOUVA

– **1.** (3. listopad 1655) – byla uzavřena proti Španělsku ve sledu spojeneckých smluv cromwellovské Anglie se Švédskem (11. duben 1654) a Dánskem (5. září 1654). Týž den byla podepsána také obchodní dohoda. Nato 5. září 1656 navázala dohoda o přátelství. Francie se v ní tajně zavázala, že nebude na svém území trpět politikou aktivitu Stuartovců. – **2.** (1. červen 1670) – uzavřena v Doveru jako tajná dohoda mezi anglickým králem Karlem II. a francouzským králem Ludvíkem XIV. Jejím obsahem byl závazek Karla II. ke spojenectví s Francií proti Španělsku a Severnímu Nizozemí a že přestoupí na katolickou víru, po-

kud mu Francie v případě konfliktu s parlamentem poskytne roční podporu pět milionů franků. Na ni navázala ještě smlouva z 21. prosince z Londýna a upřesňovala útok proti Nizozemsku. Francii se tak podařilo rozbít koalici Anglie se Severním Nizozemím a vyhlásit mu společně roku 1672 válku. V roce 1674 však Anglie uzavřela s Nizozemskem separátní mír a postavila se na jeho stranu proti Francii (viz Mír v Nijmegen).

ANGLO-NIZOZEMSKÁ MÍROVÁ SMLOUVA

– **1.** (4. duben 1654) – byla uzavřena ve Westminsteru a ukončovala válku mezi oběma zeměmi, započatou roku 1652. Nizozemsko jí v podstatě uznalo anglické Zákony o plavbě (viz) a zavázalo se nepodporovat nároky Karla II. na anglický trůn. Cromwellovská Anglie zase Nizozemsku slíbila solidaritu proti katolicismu. Sporné problémy byly svěřeny k rozhodování švýcarským kalvinistickým kantonům. – **2.** – viz Mír v Bredě. – **3.** (19. únor 1674) – byla uzavřena ve Westminsteru a ukončovala třetí anglo-nizozemskou válku (1672–1674) a znamenala návrat k předválečnému stavu.

ANGLO-PORTUGALSKÉ SMLOUVY

– **1.** (1654) – uzavřena v rámci formování koalice Anglie proti Španělsku. Proti

němu chtělo získat mezinárodní podporu i Portugalsko, jež se roku 1640 vymanilo ze španělské nadvlády. Anglie ve smlouvě Portugalsku zaručila integritu jeho koloniálního panství. Téhož roku jako anglo-portugalská smlouva byly uzavřeny spojenecké smlouvy Anglie s Dánskem a se Švédskem a o rok později s Francií. – **2.** (16. květen 1703) – spojenecká smlouva uzavřená v Lisabonu. Anglie se zavazovala Portugalsku pomoci ve válce proti Španělsku a Francii. Týž den se ke smlouvě připojily také Nizozemsko a Rakousko. – **3.** Tzv. Methuenova smlouva (27. říjen 1703) – byla uzavřena mezi Anglií a Portugalskem (za anglickou stranu jejím vyslancem lordem Johnem Methuenem). Jejím obsahem byla zejména obchodní ujednání. Portugalsko se tak dostalo do závislosti na Anglii a nemohlo se orientovat na Francii. Zrušena v roce 1836.

ANGLO-ŠVÉDSKÁ SPOJENECKÁ SMLOUVA

(11. duben 1654) – byla uzavřena z iniciativy Olivera Cromwella ve sledu podobných smluv s Dánskem (5. září 1654) a Francií (3. listopad 1655). Týkala se též svobody obchodu.

ANGOLSKO-KUBÁNSKÁ DEKLARACE

(19. březen 1984) – podepsaná v Havaně prezidenty Angoly a Kuby Josém

Eduardem dos Santosem a Fidelem Castrem o stažení kubánských jednotek z Angoly poté, co se z Angoly a Namibie stáhnou jihoafrické jednotky. Kubánské jednotky byly v Angole přítomny od vyhlášení její nezávislosti v roce 1975 a podporovaly vládní hnutí MPLA proti opozici (UNITA) podporovanou JAR. Kuba svou vojenskou přítomnost v Angole a dalších afrických zemích opírala o tvrzení, že je s ohledem na původ většiny svého obyvatelstva vlastně latinskoamericko-africká země (tzv. Castrova doktrína), která je solidární s bojem afrických národů za nezávislost. Kubánské jednotky odešly z Angoly až v roce 1990.

ANKARSKÁ DOHODA

(12. září 1963) – asociační dohoda mezi Tureckem a Evropským hospodářským společenstvím.

ANKARSKÁ SMLOUVA

(20. říjen 1921) – byla uzavřena mezi Francií a Tureckem. Byl to výraz snahy Francie, odmítající britskou pomoc Německu, uzavřít s Tureckem separátní mírovou smlouvu poté, co se nepodařilo realizovat dohodovou mírovou smlouvu s Tureckem ze Sèvres (viz). Smlouva byla podepsána po porážce Řeků u Sakaryi v rámci řecko-turecké války (1919–1922). Smlouva narážela na odpor Velké Británie, i když se

francouzská diplomacie snažila ujišťovat, že se týká jen dílčích otázek bilaterálních francouzsko-tureckých vztahů.

ANKARSKÁ SMLOUVA

(30. říjen 1930) – byla uzavřena mezi Řeckem a Tureckem. Signatáři v ní uznali teritoriální status quo a ukončili tak vleklé územní spory mezi oběma státy. Smlouva otevřela cestu k uzavření Balkánského paktu (viz).

ANKARSKÁ SMLOUVA

(28. únor 1953) – smlouva o přátelství a spolupráci mezi Řeckem, Tureckem a Jugoslávií. V roce 1954 byla nahrazena Balkánským paktem (viz).

ANSEJSKÉ SMLOUVY

– série smluv Japonska s USA a některými evropskými mocnostmi. První smlouvou tohoto druhu byla japonsko-americká smlouva o míru a přátelství uzavřená u městečka Kanagawy 31. března 1854. Byla na Japonsku vynucena demonstrací amerického válečného loďstva pod velením komдора Matthewa Calbraighta Perryho v zálivu poblíž šógunova sídla v Edu. Smlouva otvírala pro americký obchod přístavy Šimoda a Hakodate. Následovaly pak podobné smlouvy Japonska s Velkou Británií (1854), Ruskem (1855) a Nizozemskem (1856), poskytující jednostranně výhodné ob-

chodní podmínky těmto státům a jejich občanům vůči Japonsku. Ty pak byly ještě rozšířeny dalšími smlouvami z roku 1858. Konkrétně Japonsko bylo nuceno zrušit svou celní autonomii, poskytnout cizincům právo exterritoriality a otevřít další přístavy. Japonku se však podařilo pomocí reforem Meidži v období 1862–1912 obnovit svou suverenitu a modernizovat zemi. V rámci toho se pak též podařilo dosáhnout revize uvedených smluv. Ve druhé polovině devadesátých let byla zrušena exterritorialita a roku 1911 opětně obnovena japonská celní autonomie. Smlouvy vytrhly Japonsko z jeho stálé izolace a včlenily ho do systému světového obchodu.

ANTALKIDŮV MÍR

(386 př. n. l.) – též **Královský mír** – ukončil korintskou válku řeckých měst proti Spartě, s níž bojovala i Persie. Při mírových jednáních vedoucí spartského poselstva Antalkidás navrhl ponechat perskému králi řecká města v Malé Asii s tím, že jim bude poskytnuta autonomie. S tím nesouhlasila delegace Athén a jejich spojenců. Perský král však Řekům nadiktoval mírové podmínky na základě Antalkidova návrhu. Dále byla v Řecku zakázána existence jakýchkoli spolků mimo peloponéského. Celkově tak byla stvrzena politická roztržičnost a slabost Řecka.

ANTVERPSKÁ SMLOUVA

– viz PŘÍMĚŘÍ MEZ ŠPANĚLSKEM
A NIZOZEMSKEM

ANZUK

(16. duben 1971) – smlouva o vzájemné pomoci a obraně uzavřená v Singapuru mezi Austrálií, Malajsií, Novým Zélandem, Singapurem a Velkou Británií. V platnost vstoupila 1. listopadu 1971.

ANZUS

(1. září 1951) – smlouva o obranném společenství podepsaná v San Franciscu mezi Austrálií, Novým Zélandem a USA. Pakt byl pojat jako součást tichomořského bezpečnostního systému, jehož součástí byly též bezpečnostní smlouvy USA s Japonskem a Filipínami, uzavřené též v San Franciscu. Roku 1986 Nový Zéland zakázal do svých přístavů vstup plavidlům s jadernými zbraněmi.

APEC

– viz ASIJSKO-TICHOMOŘSKÁ
EKONOMICKÁ SPOLUPRÁCE

ARABSKÁ CHARTA LIDSKÝCH PRÁV

(15. září 1994) – byla připravena Stálou arabskou komisí pro lidská práva a přijata 22 státy na zasedání Ligy arabských zemí v Káhiře. Podobně jako v Káhirské deklaraci lidských práv v is-

lámu z roku 1990 jsou i v chartě lidská práva pojímána v souladu s islámem a islámským právem (*šarí'a*), striktně je popřeno právo konvertovat od islámu k jinému náboženství. Charta vstoupila v platnost 30. června 1997.

ARABSKÝ KONGRES

(18.–23. červen 1913) – jednání tajných arabských organizací v Paříži, usilujících o programové sjednocení Arabů. Byla požadována reorganizace Osmanské říše na principech dualismu, dále byla požadována autonomie pro arabské správní jednotky (vilájety) a jazyková rovnost. Turecká vláda však tyto požadavky odmítla. V důsledku toho pak v arabském hnutí převládl požadavek úplné nezávislosti, prosazovaný organizacemi Mladoarabů (al-Fatát) a důstojníků (al-Ahd).

ARBITRÁŽNÍ ROZSUDEK Z AMIENS

(1264) – byl vynesen Ludvíkem IX. (Svatým) jako zvoleným prostředníkem mezi anglickým králem Jindřichem III. a proti němu povstávajícími anglickými barony v čele se Simonem z Montfortu. Ludvík rozhodl ve prospěch krále o neplatnosti tzv. oxfordského statutu z roku 1258, kterým si šlechtici vynutili, že královská vláda přešla na výbor pro reformy. Část baronů opět v čele se Simonom z Montfortu Ludvíkovo roz-

hodnutí nepřijala a dále pokračovala v odboji proti Jindřichovi.

ARRASKÁ UNIE

(6. leden 1579) – byla uzavřena v Arrasu mezi šlechtou z provincií Artois a Henegavsko, ochotnou k podpoře španělského krále Filipa II. Odpůrci vzápětí založili Utrechtskou unii (viz).

ARRASKÝ MÍR

(1482) – byl uzavřen v Arrasu mezi francouzským králem Ludvíkem XI. a arciknížetem Maxmiliánem Habsburským. Ludvík získal část území z dědictví vévody Karla Smělého (vévodství burgundské, Pikardie, Artois aj.)

ASEAN

– viz SDRUŽENÍ NÁRODŮ
JIHOVÝCHODNÍ ASIE

ASIJSKO-TICHOMOŘSKÁ EKONOMICKÁ SPOLUPRÁCE

(6.–7. listopad 1989) – (Asia Pacific Economic Cooperation – **APEC**) – mezivládní ekonomické společenství, ustavené zeměmi ASEAN (viz) a Jižní Koreou, Japonskem, Austrálií, Novým Zélandem, Kanadou a USA. Později přistoupily Čína, Mexiko, Rusko a další země. V roce 1994 APEC za svůj cíl vyhlásila vytvořit do roku 2020 oblast volného obchodu.

ASOCIAČNÍ DOHODY

– též **Evropské dohody** – smlouvy ES (EU) o přidružení bývalých postkomunistických zemí. 16. prosince 1991 podepsána smlouva o přidružení s ČSFR, Polskem a Maďarskem, 22. prosince 1992 s Bulharskem, 1. března 1993 s Rumunskem, 12. června 1995 s Estonskem, Litvou a Lotyšskem. Dne 4. října 1993 byly po rozpadu Československa uzavřeny nové dohody s Českou republikou a Slovenskou republikou.

ATHÉNSKÁ PŘÍSTUPOVÁ SMLOUVA K EVROPSKÉ UNII

(16. duben 2003) – byla uzavřena mezi členskými státy Evropské unie a Českou republikou, Estonskem, Kypr, Litvou, Lotyšskem, Maďarskem, Maltou, Polskem, Slovenskem a Slovinskem. Smlouva vstoupila v platnost 1. května 2004. Jednalo se o nejpočetnější jednorázové rozšíření EU (z patnácti na 25 členských zemí).

ATHÉNSKÝ NÁMOŘNÍ SPOLEK

– viz SYMMACHIE

ATLANTICKÁ CHARTA

(12. srpen 1941) – podepsali ji F. D. Roosevelt a W. Churchill. Obsahovala odmítnutí územních anexí, obnovení svr-

chovanosti porobených národů, právo národů zvolit si svobodně svou vládu, umožnění volného obchodu. Stanovovala, že poválečný svět bude organizován na základě spolupráce vítězných států. Zveřejněna 14. srpna téhož roku; dne 24. září se k ní připojily Sovětský svaz, Francie, Československo, Polsko a další státy. V jejím duchu byla také formulována Deklarace Spojených národů (viz) a stala se tak ideovým základem budoucí OSN.

AUGŠPURSKÁ LIGA

(9. červenec 1686) – byla uzavřena jako spojenecký svazek římsko-německého císaře, Španělska, Švédska, Bavorska a dalších německých států proti expanzivní politice Francie (konkrétně zájem Ludvíka XIV. o nástupnictví ve Falcii) a jejímu očekávanému útoku proti říši.

Vzápětí se liga s Francií střetla v tzv. devítilété válce (1688–1697), ukončené mírem v Rijswijku (viz).

AUGŠPURSKÝ NÁBOŽENSKÝ MÍR

(25. září 1555) – byl uzavřen mezi římsko-německým císařem Karlem V. a německými říšskými knížaty a vyhlášen jako říšský zákon na sněmu v Augšpurku. Znamenal ukončení náboženských bojů mezi katolíky a protestanty a právně uznával luteránskou víru podle tzv. augšpurského vyznání z roku 1530. Stvrzoval podle zásady „čí vláda, toho náboženství“ náboženské a politické rozdělení říše na katolickou a protestantskou část. Znamenal konec výhradního monopolu katolické církve. Mír trval až do začátku třicetileté války v roce 1618.

B

BADAJOZSKÉ MÍROVÉ SMLOUVY

(6. červen 1801) – byly podepsány v Badajozu (Španělsko) a uzavíraly neúspěšnou válku Portugalska proti Francii a Španělsku. Portugalsko se zavazovalo uzavřít své přístavy britským vojenským i obchodním lodím a otevřít je pro Francii a její spojence. Portugalsko Španělsku vrátilo část území a Francii postoupilo část území Guayany. Zavázalo se též k zaplacení válečné náhrady. Francie však na rozdíl od Španělska svou smlouvu s Portugalskem neratifikovala (viz Madridská smlouva).

BAFTA

– viz **BALTICKÁ ZÓNA VOLNÉHO
OBCHODU**

BAGDÁDSKÝ PAKT

(24. únor 1955) – smlouva o vojenské spolupráci mezi Tureckem a Irákem. Pakt měl být protiváhou proti rostoucímu vlivu Egypta v oblasti Blízkého východu. V téže roce k paktu přistoupily Velká Británie, Írán a Pákistán, částečně i USA. Po vystoupení Iráku v roce 1959 pakt přejmenován na **CENTO** (viz).

BALFOUROVA DEKLARACE

(2. listopad 1917) – dopis britského ministra zahraničí Jamese Balfoura zástupci Světové sionistické organizace lordu Rothschildovi, v němž sliboval podporu britské vlády „ke zřízení židovského domova v Palestině“. V roce 1920 byla deklarace vtělena do mandátu Palestiny, přidělenému Společností národů Velké Británie.

BALKÁNSKÁ DOHODA

(9. únor 1934) – byla uzavřena v Athénách po předchozím uzavření bilaterálních smluv mezi Řeckem, Jugoslávií, Rumunskem a Tureckem na obranu hranic, stanovených mírovými smlouvami. Pakt však negarantoval asijské hranice Turecka, připouštěl i vstup Bulharska a Albánie. Dne 27. dubna 1938 Řecko a Turecko uzavřely k paktu doplňkovou smlouvu obsahující závazek neutrality v případě napadení jedné ze smluvních stran. Spolu s tím byly o dalších deset let prodlouženy další vzájemné smlouvy. Dne 31. července 1938 Bulharsko uzavřelo se zeměmi Balkánské dohody ujednání o zrušení ustanovení mírové smlouvy z Neuilly omezující vyzbrojení Bulharska (tzv. Soluňský

pakt). Fakticky tak došlo koncem třicátých let k oslabení paktu a v roce 1940 k jeho definitivnímu rozpadu.

BALKÁNSKÁ LIGA

(13. březen 1912) – byla ustavena uzavřením tajné spojenecké dohody mezi Srbskem a Bulharskem za podpory Ruska namířené proti Turecku. Dohoda obsahovala vojenskou konvenci a dohodu o rozdělení Makedonie. Posléze k alianci přistoupily Černá Hora a Řecko. Liga se střetla s Tureckem v 1. balkánské válce (1912–1913), ale po ní se pak rozpadla v důsledku rozporů s Bulharskem, se kterým se jeho bývalí spojenci střetli ve 2. balkánské válce.

BALKÁNSKÝ PAKT

(9. srpen 1954) – byl uzavřen na Bledu jako vojenský pakt mezi Jugoslávií, Řeckem a Tureckem. Rozšiřoval spojenecké smlouvy z 28. února 1953 (viz Ankarská smlouva). Záhy však v důsledku řecko-tureckých rozporů ohledně Kypru ztratil pakt svůj smysl a v roce 1959 Jugoslávie odmítla jeho prodloužení.

BALTA-LIMANSKÁ KONVENCE

(1. květen 1849) – dohoda mezi Ruskem a Tureckem o společné okupaci podunajských knížectví po potlačení

vní povstání ve Valašsku ruskými vojsky. Rusko se sice roku 1851 vojensky stáhlo, ale jeho rostoucí vliv v této oblasti pak přispěl k zostření rozporů mezi ním a západními mocnostmi.

BALTICKÁ ZÓNA VOLNÉHO OBCHODU

(Baltic Free Trade Area – **BAFTA**) – byla uzavřena v roce 1994 dohodou mezi Litvou, Lotyšskem a Estonskem. Zanikla v roce 2004 vstupem těchto zemí do EU.

BALTICKÝ PAKT

(12. září 1934) – byl uzavřen v Ženevě mezi Litvou, Lotyšskem a Estonskem. Litva od paktu očekávala posílení svých pozic vůči Polsku. K paktu se odmítlo připojit Finsko, které proklamovalo svou „skandinávskou orientací“.

BALTSKÁ KONFERENCE

(29.–30. březen 1922) – konala se v Rize za účasti zástupců Lotyšska, Polska, Estonska a sovětského Ruska. Finsko se zúčastnilo jen informativně. Litva se neúčastnila kvůli sporům o Vilnius s Polskem. Konference jednala o ekonomické rekonstrukci, obnově obchodních styků a o vzájemných vztazích mezi účastníky. Vyslovila se pro garanci mírových smluv, které sovětské Rusko uzavřelo s dalšími účastníky konference.

BALTSKÝ BLOK

(17. březen 1922) – byl uzavřen mezi Polskem, Finskem, Lotyšskem a Estonskem jako pakt o vzájemné neutralitě a konzultacích. Měl posílit pozice Polska. Nebyl ratifikován.

BANDUNGSKÁ KONFERENCE

(18. – 24. duben 1955) – konference se konala v Bandungu v Indonésii z iniciativy Indie, Cejlonu a Indonésie. Zúčastnilo se jí 29 asijských a afrických států. V jednání a závěrech konference byla zdůrazněna potřeba ekonomické a kulturní spolupráce afro-asijských zemí, byl odsouzen kolonialismus a vysloven požadavek zákazu jaderných zbraní a úplné odzbrojení. V Deklaraci o upevňování světového míru a spolupráce formulovala deset zásad vztahů mezi státy: **1.** respektování základních lidských práv a cílů a zásad OSN, **2.** respektování suverenity a územní nedotknutelnosti všech států, **3.** uznání rovnosti všech ras a rovnosti všech států, velkých i malých, **4.** nevmešování se a nezasahování do vnitřních záležitostí jiné země, **5.** respektování práva každého státu na individuální či kolektivní obranu v rámci Charty OSN, **6.** nepoužívání dohod o společné sebeobraně ve prospěch zájmů některé velmoci, nevyvíjet nátlak jedné země proti druhé, **7.** upuštění od útočných činů či hroz-

by útokem či použitím síly proti územní celistvosti či politické nezávislosti jiné země, **8.** řešení mezinárodních sporů mírovými prostředky, **9.** podpora vzájemných vztahů a spolupráce, **10.** respektování spravedlnosti a mezinárodních závazků. I přes rozdílnost názorů, daných na jedné straně účastí některých komunistických států (Čína, Severní Vietnam) a spojenců USA v Bagdádském paktu, NATO a SEATO (Irák, Filipíny, Pákistán, Turecko aj.) konference připravila půdu pro společnou politiku většiny asijských a afrických zemí na půdě OSN a stala se východiskem pro vznik Hnutí nezúčastněných zemí (viz).

BANGKOKSKÁ DEKLARACE

– viz SDRUŽENÍ NÁRODŮ JIHOVÝCHODNÍ ASIE

BANJULSKÁ CHARTA

– viz AFRICKÁ CHARTA LIDSKÝCH PRÁV

BARIÉRNÍ SMLOUVY

Smlouvy, jimiž se Severní Nizozemí na základě společenství s Rakouskem a Velkou Británií z roku 1701 (viz Velká aliance) rozmístěním svých jednotek v nárazníkovém (bariérním) prostoru části Jižního Nizozemí bezpečnostně zajišťovalo vůči Francii. – **1.** uzavřená

29. října 1709 v Haagu s Velkou Británií, 29. ledna 1713 pak revidovaná; 2. finální, uzavřená za britské kontrahence 15. listopadu 1715 v Antverpách s Rakouskem, konkretizovaná následně ještě dvěma bilaterálními smlouvami (30. a 31. ledna 1716). Po navázání francouzsko-rakouského spojení (viz Versailleská smlouva) ztratila pro Rakousko význam a 7. listopadu 1781 byla císařem Josefem II. jednostranně vypovězena.

BASILEJSKÁ MÍROVÁ SMLOUVA

(5. duben 1795) – byla uzavřena jako separátní mír mezi Francií a Pruskem. Francie se zavázala k odchodu svých jednotek z pravého břehu Rýna na pruských územích a pruské državy na levém břehu Rýna si mohla ponechat. Basilejský mír tak doplňoval uzavření míru Francie s Toskánskem (9. únor 1795), s Nizozemskem (16. květen 1795) a nakonec tamtéž i se Španělskem (22. červenec 1795).

BASILEJSKÝ KONCIL

(1431–1438) – patří k velkým ekumenickým koncilům 15. století. Podobně jako Kostnický koncil (viz) projednával (avšak bez úspěchu) soudobé mezinárodní konflikty jako byly stoletá válka mezi Francií a Anglií či spor mezi Polskem a Litvou. Koncil se též

zabýval tureckým nebezpečím a poměrem k Byzanci, která očekávala pomoc od západních křesťanů. Poté pokračoval ve Ferrare a Florencii (viz Ferrarsko-florentský koncil). Koncilu se v roce 1433 též účastnilo poselstvo českých husitů v čele s Prokopem Holým. Čeští husité zde dosáhli velkého mezinárodního úspěchu. Jednak už tím, že při nemožnosti porazit husitské hnutí v Čechách mocensky pomoci křížových výprav koncil s těmito kacíři zahájil prostřednictvím svých zmocněnců jednání a v jejich závěru je pozval na jednání nejvyšší církevní instance. A jednak tím, že bylo dosaženo dohody o dalším jednání (viz Kompaktáta).

BATINTAVACKÉ PROHLÁŠENÍ

(24. srpen 1896) – výzva hlavy Nejvyššího a ctihodného svazu synů národa (Katipunan) A. Bonifacia v Batintavaku na Filipínách k ozbrojenému povstání proti Španělsku. Po odstranění radikálního křídla povstalců v čele s Bonifaciem pak umírněné křídlo povstalců podepsalo v Bian-na-Batu 18. listopadu 1897 dohodu o zastavení bojů. K ukončení španělské nadvlády na Filipínách však přispěla porážka Španělska ve válce s USA a uzavření Pařížské mírové smlouvy 10. prosince 1898 (viz), čímž de facto došlo k americké anexi Filipín. To pak vedlo k filipínsko-

-americké válce (1899–1902), po níž se Filipíny staly kolonií USA. Nezávislost Filipíny pak získaly až v roce 1946.

BĚLEHRADSKÁ DEKLARACE

(2. červen 1955) – byla přijata na závěr návštěvy prvního tajemníka ÚV KSSS Nikity S. Chruščova v Jugoslávii. Normalizovala vztahy mezi oběma zeměmi. Jugoslávie si však i poté udržela svou pozici mimo sovětský blok.

BĚLEHRADSKÁ DEKLARACE

(6. září 1961) – byla přijata na I. konferenci 25 nezáúčastněných zemí v Bělehradě, jednajících zde od 1. září o potřebě snížení mezinárodního napětí, o mírovém řešení mezinárodních problémů, o odzbrojení a likvidaci kolonialismu. Byl jí položen základ Hnutí nezáúčastněných zemí (viz).

BĚLEHRADSKÁ DOHODA

(14. březen 2002) – dohoda představitelů Jugoslávie, Srbska a Černé Hory s oficiálním názvem Výchozí principy pro redefinování vztahů mezi Srbskem a Černou Horou. Dosavadní Svazová republika Jugoslávie se měla transformovat na Státní společenství Srbsko a Černá Hora se společnou obrannou a zahraniční politikou. K naplnění dohody došlo 4. února 2003 přijetím

Ústavní charty Srbska a Černé Hory 6. března 2006 však toto soustátí na základě černohorského referenda o nezávislosti zaniklo.

BĚLEHRADSKÉ PŘÍMĚŘÍ

(13. listopad 1918) – v návaznosti na příměří mezi Itálií a Rakousko-Uherskem z 3. listopadu 1918 (viz) Maďarsko uzavřelo s Dohodou ještě příměří, upravující situaci v jižních Uhrách.

BĚLEHRADSKÝ MÍR

(18. září 1739) – ukončil válku mezi Tureckem a Rakouskem. Rakousko se zřeklo většiny svých územních zisků z roku 1718 na základě Požarevackého míru (viz) a podrželo si jen Temešský Banát. Společná hranice se vrátila na linii Dunaje a Sávy.

BĚLEHRADSKÝ PROTOKOL

(11. říjen 1928) – byl uzavřen mezi Jugoslávií a Řeckem. Dne 19. listopadu 1924 Jugoslávie vypověděla spojeneckou smlouvu s Řeckem z roku 1912 (viz Balkánská liga) a nabídla uzavření nové smlouvy s podmínkou, že obdrží v soluňském přístavu svobodné pásmo a volný tranzit v době války. Dne 17. srpna 1926 byla podepsána dohoda o svobodném přístavním pásmu v Soluni, ale řecký parlament poté, co byla 22. srpna svržena diktátorská vláda

da generála Pangalose, ji odmítl ratifikovat. Výsledkem pak byl jen uvedený protokol.

BELGICKO-KONŽSKÉ DOHODY

(20.–21. únor 1960) – byly uzavřeny v Bruselu a týkaly se vyhlášení Belgického Konga nezávislým státem. Kongo mělo být jednotným státem s autonomním postavením jednotlivých provincií. Belgie si ponechávala právo arbitráže v případě konfliktu mezi centrální vládou a provinciemi. Zároveň si Belgie vyhradila právo na koordinaci technické a hospodářské pomoci a na zachování privilegovaného postavení belgických úředníků v Kongu po vyhlášení nezávislosti země (30. červen 1960).

BĚLOVĚŽSKÉ DOHODY

(8. prosinec 1991) – nejvyšší představitelé Ruska prezident Boris Jelcin a státní tajemník Gennadij Burbulis, Ukrajiny prezident Leonid Kravčuk a premiér Vitold Fokin a Běloruska předseda Nejvyššího sovětu Stanislav Šuškevič a premiér Vjačeslav Kebič se v Bělověžském pralese na lovecké chatě Viskuli dohodli na zániku Svazu sovětských socialistických republik a namísto něho na ustavení Společenství nezávislých států (viz). Dokument dohod je podle lokace v Minsku jako designované-

ho hlavního města SNS označován též jako Minská dohoda.

BERLÍNSKÁ ALIANCE

(1. duben 1686) – tajná smlouva mezi císařem Leopoldem I. a braniborským „velkým kurfiřtem“ Fridrichem Vilémem o spolupráci obou stran v říšských záležitostech. Císař se zavázal k finanční podpoře budování braniborské armády.

BERLÍNSKÁ KONFERENCE

(15. listopad 1884 – 26. únor 1885) – byla svolána na podnět Německa a Francie a jednala za účasti zástupců čtrnácti států o problémech plynoucích z koloniálního dělení Afriky. Účastníci se dohodli na spolupráci v boji proti otrokářství, na svobodné plavbě po Kongu a Nigeru, na principech dalších koloniálních aktivit ve snaze zamezit vzájemným konfliktům mezi velmocemi.

BERLÍNSKÁ SMLOUVA

– viz SOVĚTSKO-NĚMECKÁ SMLOUVA O PŘÁTELSTVÍ A NEUTRALITĚ

BERLÍNSKÁ SMLOUVA

(23. prosinec 1728) – císař Karel VI. a pruský král Fridrich Vilém I. v ní vyslovili souhlas s tzv. Vídeňským ko-runním traktátem (viz) a také s tajnou smlouvou ve Wusterhausenu (viz).

Obsahovala závazek vzájemné pomoci, pruské uznání Pragmatické sankce (viz) a slib podpory habsburské kandidatury na říšský trůn.

BERLÍNSKÉ MEMORANDUM

(13. květen 1876) – Německo, Rusko a Rakousko-Uhersko v něm opětně (viz Andrásyho nóta) a ultimativně navrhly plán reform v Bosně a Hercegovině a vyzvaly k uzavření příměří mezi Tureckem a národněosvobozenckým hnutím na Balkáně. K memorandu se posléze připojila Francie a Itálie, ostře ho však odmítl britský vládní kabinet Benjamina Disraeliho. Turci pak zesílili své represe, což pak vedlo k vypuknutí rusko-turecké války 1877–1878 (viz Sanstefanský mír, Berlínský kongres).

BERLÍNSKÝ DEKRET

(21. listopad 1806) – byl vydán Napoleonem, který jím vyhlášoval tzv. kontinentální blokádu proti Británii. Uzavíraly se všechny evropské kontinentální přístavy pro britské lodi i britské zboží a žádná evropská země nesměla s Británií obchodovat.

BERLÍNSKÝ KONGRES

(13. červen – 13. červenec 1878) – zúčastnily se ho Německo, Rusko, Rakousko-Uhersko, Velká Británie, Francie, Itálie, Rumunsko a Řecko. Kongres

revidoval předchozí Sanstefanský mír (viz). Na závěr byly dohodnuté výsledky při řešení tzv. východní otázky obsaženy v tzv. Berlínském traktátu. Bulharsko bylo opět rozděleno. Z jeho severní části vzniklo Bulharské knížectví, formálně závislé na tureckém sultánovi, jižní část (tzv. Východní Rumélie) se stala autonomní součástí Turecka. Turecku byla vrácena Makedonie. Byla potvrzena nezávislost Černé Hory, Srbska a Rumunska. Rakousko-Uhersko dostalo souhlas s okupací Bosny a Hercegoviny a Novopazarského sandžaku, vymohlo si též neutralizaci Dunaje. Rusko získalo Besarábii, Batumi, Kars a Ardahan, Rumunsko za Besarábii Dobrudžu. Británie získala právo okupovat Kypr. Značně byly sníženy turecké kontribuce Rusku. Byla zachována integrita asijských a afrických držav Turecka.

BERLÍNSKÝ MÍR

(28. červenec 1742) – byl uzavřen na závěr první slezské války (1741–1742) v rámci válek o rakouské dědictví mezi Rakouskem a Pruskem. Jeho uzavření předcházelo dojednání předběžných mírových podmínek 16. června toho roku ve Vratislavi. Prusko získalo větší část Slezska a Kladsko. Uznalo též vládu Marie Terezie na základě Pragmatické sankce Karla VI. z roku 1713 (viz) a zřeklo se dalších územních ná-

roků. Rakousko však i nadále pokračovalo ve válce, především s Francií a Bavorskem. Vojenské úspěchy Rakouska proti Francii pak vedly ke vpádu Pruska do Čech a tím ke druhé slezské válce (1744–1745), ukončené pak Drážďanským mírem (viz).

BERLÍNSKÝ MÍR

– 1. (25. srpen 1814) – uzavřen mezi Dánskem a Pruskem. Prusko se zavázalo podpořit nároky na odškodnění Dánska za Norsko, postoupené Švédsku. – 2. (2. červenec 1850) – na základě příměří z 10. července 1849 uzavřen na závěr války (1848–1850) mezi Pruskem a Dánskem o Šlesvicko a Holštýnsko. Prusko, vystupující jménem Německého spolku, z obou zemí stáhlo své jednotky. Problém řešen i nadále – viz Londýnský protokol o Šlesvicku a Holštýnsku a Olomoucké punktace.

BERLÍNSKÝ MÍR

(22. srpen 1866) – mír uzavřený na závěr prusko-rakouské války (viz Pražský mír) mezi Pruskem a Bavorskem, které bylo spojencem Rakouska. Bavorsko uznalo nové mocenské vztahy v Německu, zavázalo se k válečné náhradě a postoupilo Prusku Gersfeld a Orb.

BOGOTSKÁ DEKLARACE

(16. srpen 1966) – deklarace o ekonomické spolupráci a vzájemné pomoci

přijatá v Bogotě Bolívií, Chile, Ekvádorem, Kolumbií, Peru a Venezuelou. Viz dále Cartagenská smlouva.

BOGOTSKÝ PAKT

– viz CHARTA ORGANIZACE AMERICKÝCH STÁTŮ

BOIÓTSKÝ SPOLEK

– viz SYMMACHIE

BOLÍVAROVSKÝ SVAZ PRO LID NAŠÍ AMERIKY

– (Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América, ALBA) – mezinárodní organizace s cílem sociální, ekonomické a politické integrace Latinské Ameriky a Karibiku. Byla založena Venezuelou v době vlády levicového prezidenta Huga Cháveze a Kubou v dubnu 2004 v souvislosti s dohodou o vyslání několika desítek tisíc kubánských lékařů a učitelů do Venezuely za dodávky ropy.

BOSPORSKÁ DEKLARACE

– viz DOHODA O ČERNOMOŘSKÉ EKONOMICKÉ SPOLUPRÁCI

BOXERSKÝ PROTOKOL

(7. září 1901) – jeho podpisem bylo ukončeno tzv. boxerské povstání. Číně byly vítěznými mocnostmi uloženy pokračující mírové a finanční podmínky – rozmístění cizích vojsk v zemi, prá-

vo exterritoriality, výběr daní do rukou Evropanů. Dále byly Číně uloženy válečné reparace 150 milionů liber, které pak Čína splácela až do čtyřicátých let, kdy od nich většina velmocí ustoupila.

BRATISLAVSKÝ MÍR

(26. prosinec 1805) – byl uzavřen po bitvě „tří císařů“ u Slavkova (2. prosinec 1805) mezi Francií a Rakouskem. Rakousko přišlo o své italské državy, Dalmácii, Voralberk a ve prospěch Bavorska o Tyrolsko.

BREST-LITEVSKÝ MÍR

(3. březen 1918) – byl podepsán jako separátní mír mezi sovětským Ruskem a Německem a jeho spojenci v Brestu Litevském. Rusko vystoupilo z války a zavazovalo se vyklidit Finsko, Polsko, Ukrajinu, východní Pobaltí a část Zakavkazska bez stanovení západních hranic Ruska. Dne 27. srpna téhož roku pak byla uzavřena ještě doplňková smlouva, která stanovovala východní hranice Estonska, Litvy a Lotyšska, válečnou náhradu Německu ve zlatě, surovinách a zboží a uznání nezávislosti Gruzie. Po kapitulaci Německa za západní frontě (11. listopad 1918) pak Rusko 18. listopadu 1918 mír anulovalo. Německo ho bylo nuceno zrušit ustanovením Versailleské mírové smlouvy (viz).

BRETTON-WOODSKÉ DOHODY

(1.–22. červenec 1944) – byly uzavřeny z iniciativy USA na konferenci 44 států v Bretton-Woods (New Hampshire, USA). Položily základ poválečnému mezinárodnímu měnovému systému, založeném na dodržování stanovených měnových kurzů. K realizaci došlo až od roku 1959, kdy si výjimečné postavení získal US dolar. Systém zanikl počátkem sedmdesátých let, kdy ho nahradil systém plovoucích kurzů. Rozhodnuto o založení Mezinárodního měnového fondu a Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj.

BRIAND-KELLOGGŮV PAKT

(27. srpen 1928) – byl podepsán v Paříži zástupci Belgie, Československa, Francie, Itálie, Japonska, Německa, Polska, USA, Velké Británie, Irska, Indie, Austrálie, Jihoafrické unie, Kanady a Nového Zélandu. Dne 20. června 1927 mu předcházel návrh francouzského ministra zahraničí A. Brianda státnímu tajemníkovi USA F. Kelloggovi na uzavření paktu o „věčném přátelství“, kterým měla být vyloučena válka jako prostředek řešení mezinárodních sporů. USA však tento návrh bilaterálního paktu odmítly a 23. června 1928 pak navrhly signatářům Rýnského garančního paktu, locarnských arbitrážních dohod (viz Konference v Locarnu), britským

dominiím a Japonsku multilaterální pakt o zřeknutí se války jako prostředku řešení mezinárodních sporů. Tento návrh byl přijat. Stručný text paktu, čítající celkem tři články, zavazoval signatáře k odsouzení války jako prostředku mezinárodních neshod a ke zřeknutí se jí jako nástroje své politiky ve vztazích s ostatními zeměmi. Neshody a spory ve vztazích mezi státy měly být řešeny pokojnými prostředky. Třetí článek se týkal ratifikace paktu. Společnost národů tento pakt doplnila Generálním aktem o pokojném řešení mezinárodních sporů (viz). Slabinou paktu ovšem byla právě jeho stručnost a obecnost a deklaratorní povaha. Nebyly stanoveny žádné závazky signatárních stran a též žádné sankce za jeho porušení. Dodržování paktu tak mělo jen morální dimenzi. Představoval ve svém obsahu méně než Ženevský protokol o pokojném vyřizování mezinárodních sporů z roku 1924 (viz). Pakt vstoupil v platnost 24. července 1929. Do roku 1938 ho podepsalo celkem na 60 států. Viz též Litvinovův protokol.

BRITSKÉ SPOLEČENSTVÍ NÁRODŮ

– viz SPOLEČENSTVÍ NÁRODŮ

BRITSKO-ČÍNSKÁ DOHODA O HONGKONGU

(19. prosinec 1842) – na jejím základě bývalá britská kolonie Hongkong přešla

1. července 1997 pod čínskou správu. Čína se zavázala v Hongkongu dodržovat princip „jedna země, dva systémy“.

BRITSKO-EGYPTSKÁ SMLOUVA

(26. srpen 1936) – ukončovala britskou okupaci Egypta. Ten byl sice od roku 1922 formálně samostatný, ale stále okupován Velkou Británií. Uzavřená smlouva o přátelství a spojení povolovala udržovat Británii vojenské základny a počty vojáků ve výši deset tisíc mužů. Nicméně mezi oběma zeměmi zůstaly úzké vojenské vazby. V Súdánu zůstal v platnosti statut spočívající na dohodě z roku 1899, jímž byl Súdán britsko-egyptským kondomiem.

BRITSKO-FRANCOUZSKÁ DOHODA O SFÉRÁCH ZÁJMŮ VE VÝCHODNÍ AFRICE

(březen 1899) – byla uzavřena poté, co se v roce 1898 zájmy obou zemí střetly v oblasti Fašody na Bílém Nilu (tzv. fašodský incident). Hranicí obou sfér vlivu se stalo rozmezí mezi povodím Nilu a jeho přítoků a povodím řek odtékajících do Čadského jezera.

BRITSKO-FRANCOUZSKÉ PROHLÁŠENÍ O SFÉRÁCH VLIVU V AFRICE

(15. srpen 1890) – Velká Británie si vyhradila Niger a Čad, Francie Saharu

a ostrov Madagaskar. Spory však pokračovaly i nadále (viz Britsko-francouzská dohoda o sférách zájmů ve východní Africe).

BRITSKO-FRANCOUZSKO-AMERICKÁ GARANČNÍ SMLOUVA

(28. červen 1919) – byla podepsána v den podpisu mírové smlouvy s Německem proti recidivě německé agrese. Zůstala však omezena jen na britsko-francouzskou alianci, protože Senát Kongresu USA ji podobně jako mírové smlouvy neratifikoval.

BRITSKO-FRANCOUZSKO-TURECKÁ SPOJENECKÁ SMLOUVA

(12. březen 1854) – byla uzavřena po zhoršení vzájemných vztahů západních mocností s Ruskem v době krymské války (1853–1856). Aliance byla podepsána poté, co ruský car neodpověděl na ultimátum západních mocností z 27. února téhož roku, aby Rusko vyklidilo Valašsko a Moldavsko. Tím západní mocnosti vstoupily na straně Turecka do krymské války. Dne 20. dubna téhož roku proti Rusku mezi sebou uzavřely spojení i Rakousko s Pruskem. Rakousko pak uzavřelo 2. prosince téhož roku spojeneckou smlouvu s britsko-francouzskou koalici. Proti Rusku se postavila i Sardinie. Izolova-

né Rusko pak válku prohrálo a bylo nuceno přistoupit na podmínky Pařížského traktátu (viz).

BRITSKO-FRANCOUZSKÝ MÍR

– viz MÍR V AMIENS

BRITSKO-IRÁCKÁ SMLOUVA

(30. červen 1930) – byla uzavřena v Bagdádu, signatářské strany proklamovaly udržovat trvalý mír a přátelství mezi panovníky obou zemí a konzultovat v zahraničněpolitických záležitostech týkajících se zájmu obou stran.

BRITSKO-ÍRÁNSKÁ MÍROVÁ SMLOUVA

(4. březen 1857) – byla uzavřena v Paříži na závěr války 1856–1857. Šáhova vláda se zřekla nároků na Herát a zasahování do jeho vnitřních záležitostí, zavázala se stáhnout z něho svá vojska. Velká Británie měla být prostředníkem v případě konfliktu Íránu s Herátem či Afghánistánem.

BRITSKO-IRSKÁ DOHODA

(6. prosinec 1921) – byla uzavřena na závěr války, kterou v roce 1919 zahájila strana Sinn Féin a její Irská republikánská armáda proti britským orgánům v Irsku. Smlouva potvrdila rozdělení země na Jižní Irsko a Sever-

ní Irsko, které v roce 1920 přijal britský parlament. Jižní Irsko se stalo britským dominiem jako Svobodný irský stát. Radikálové z IRA vedení Éamonem de Valérou však dohodu odmítli a zahájili proti umírněným vůdcům Sinn Féin povstání (1922–1923). Emancipace Irska byla dovršena jeho nezávislostí v roce 1937. Zdrojem napětí a konfliktů v britsko-irských vztazích však zůstalo Severní Irsko (Ulster).

BRITSKO-IRSKÁ SMLOUVA O SEVERNÍM IRSKU

(15. listopad 1985) – potvrzovala současné postavení Severního Irska, jehož statut by mohl být měněn na základě vůle většiny tamního obyvatelstva a jen mírovými prostředky. Irská vláda získala poradní hlas v záležitostech Severního Irska. Smlouva vstoupila v platnost po přijetí v parlamentech obou zemí 29. listopadu téhož roku. Avšak politické reprezentace obou severoirských komunit (irských nacionalistů a britských unionistů) ji odmítly. Až 10. dubna 1998 byla podepsána tzv. velkopáteční dohoda, podle níž má o budoucnosti Severního Irska rozhodnout referendum.

BRITSKO-ITALSKÉ DOHODY

– dohody, označované jako tzv. gentlemanské dohody (viz), kterými Bri-

tánie usilovala oslabit spojení Hitlera a Mussoliniho – **1.** (2. leden 1937) – obě strany přijaly závazek respektovat nezávislost zemí ve Středomoří, zejména Španělska. Mussolini slíbil odvolat ze Španělska italské jednotky za souhlas Británie s anexí Etiopie. – **2.** (16. duben 1938) – jejím smyslem bylo v rámci britské politiky appeasementu činit nátlak na Německo, které po obsazení Rakouska nejevilo ochotu k dalšímu jednání. V dohodě britský premiér Neville Chamberlain učinil Mussolinimu řadu ústupků. Především v tom, že Velká Británie uznala italskou anexi Etiopie. Bez konkrétního termínu se Mussolini zavázal stáhnout své vojáky ze Španělska. Dohoda legalizovala italskou intervenci ve Španělsku.

BRITSKO-JAPONSKÁ SMLOUVA O NEUTRALITĚ A VZÁJEMNÉ POMOCI

(30. leden 1902) – byla uzavřena v Londýně. Jejím uzavřením Velká Británie vstoupila do spojeneckého svazku s mimoevropským státem. Potvrzovala sféry vlivu obou velmocí v Číně a japonský zájem v Koreji. Spojenectví s Británií Japonsku umožnilo rozpoutání války proti Rusku (1904–1905). Dne 12. srpna 1905 byla uzavřena nová smlouva, která pak byla prodloužena 13. července 1911.

BRITSKO-LIBYJSKÁ SPOJENECKÁ SMLOUVA

(29. červen 1953) – byla uzavřena v Londýně a zavazovala signatářské strany k bezprostřední pomoci v případě útoku jiné strany proti jedné ze smluvních stran či k přijetí nezbytných opatření v případě jejího ohrožení.

BRITSKO-NĚMECKÁ KOLONIÁLNÍ SMLOUVA

(30. srpen 1898) – týkala se rozdělení portugalských kolonií. Velké Británii měly připadnout jižní Mosambik a střední Angola, Německu severní Mosambik, zbytek Angoly a ostrov Timor. Smlouva však nebyla realizována. Británie opětne obnovila smlouvu s Portugalskem z roku 1654, která zaručovala integritu portugalského koloniálního panství.

BRITSKO-NĚMECKÁ NÁMOŘNÍ DOHODA

(18. červen 1935) – byla uzavřena v Londýně a podstatně revidovala omezení v námořním zbrojení Německa daná Versailleskou mírovou smlouvou z roku 1919 (viz). Německo mohlo budovat válečné loďstvo do výše 35 % tonáže britského, což se v podstatě rovnalo kapacitě Francie. Německo rovněž mohlo budovat i ponorkovou flotilu do výše 45 % britské tonáže. Tato separátní dohoda byla vážným oslabením úsilí ostatních států o politiku kolektivní bezpečnosti a odzbrojení.

BRITSKO-POLSKÁ SPOJENECKÁ SMLOUVA

(25. srpen 1939) – byla uzavřena v době vrcholného ohrožení Polska Německem, které krátce předtím (23. srpen) uzavřelo pakt o neútočení se Sovětským svazem (viz Sovětsko-německý pakt o neútočení). Smlouva zakotvovala závazek vzájemné pomoci v případě napadení jedné ze smluvních stran jinou evropskou mocností. Doplňovala francouzsko-polský alianční svazek z let 1921 a 1925. Součástí smlouvy byl tajný dodatek, který za společného nepřitele označoval Německo.

BRITSKO-PRUSKÁ SPOJENECKÁ SMLOUVA

(16. leden 1756) – byla uzavřena ve Westminsteru (Westminsterská smlouva) ve snaze udržet rovnováhu sil vůči Francii na základě britských obav z narůstajících rozporů mezi britskými a francouzskými koloniemi v Severní Americe. Na to Francie reagovala sblížením s Rakouskem, s nímž 1. května 1756 uzavřela obrannou smlouvu (viz Versailleská smlouva).

BRITSKO-RUSKÁ DOHODA O AFGHÁNSKÝCH HRANICÍCH

(18. červen 1886) – ukončovala krizi mezi oběma mocnostmi způsobenou postupem ruských vojenských oddílů

do Afghánistánu. Dohoda na základě protokolu z 10. září 1885 vymezovala severozápadní hranice Afghánistánu. Rusko sice získalo větší část sporných území, avšak muselo de facto uznat Afghánistán za britskou sféru vlivu. V roce 1895 došlo k definitivní úpravě hranic. Rusko získalo oblast Pamíru. Vachanské údolí mezi Pamírem a Britskou Indií připadlo Afghánistánu a ruské impérium tak s Britskou Indií nedosáhlo přímých hranic.

BRITSKO-TIBETSKÁ DOHODA

(3. červenec 1914) – byla podepsána na závěr konference v Simle (Indie), která měla urovnat vztahy mezi Velkou Británií a Čínou ohledně Tibetu. Britský zplnomocněnec Henry McMahon nabídl uznat suverenitu Číny nad Tibetem, pokud Tibet bude mít autonomní postavení. Podle přání britské vlády byla též vytyčena hranice mezi Tibetem a Britskou Indií (tzv. McMahonova linie). Čína, ač předtím dohodu signovala, s ní nakonec nesouhlasila. To podnítilo britskou podporu tibetského separatismu.

BRITSKO-TURECKÁ SMLOUVA

(12. květen 1939) – obsahovala závazek vzájemné pomoci v případě války v oblasti Středoziemního moře. Touto smlouvou jakož i podobnou smlouvou

s Francií se Turecko podařilo udržet na straně spojenců, po jejichž boku pak formálně vystoupilo 25. února 1945.

BRITSKO-TURECKÁ SMLOUVA O KYPRU

(4. červen 1878) – byla podepsána v Istanbulu před zahájením Berlínského kongresu (viz). Británie získala právo okupovat Kypr a též právo kontroly nad tím, jak turecká vláda provádí reformy v Malé Asii. Za to slíbila vojenskou pomoc turecké vládě, kdyby se Rusko v maloasijské oblasti pokusilo o územní zisky. V den vyhlášení války Turecku 5. listopadu 1914 Velká Británie královským výnosem smlouvu anulovala a Kypr anektovala.

BRNĚNSKÉ SMLOUVY

(10.–11. prosinec 1805) – smlouvy uzavřené Napoleonem Bonapartem po vítězství v bitvě u Slavkova s jeho spojenci Bavorskem a Württemberskem, které odměnil územními zisky na úkor Rakouska. 12. prosince téhož roku pak ještě následovala obdobná smlouva uzavřená ve Vídni s Bádenskem.

BRUSELSKÝ PAKT

(17. březen 1948) – Smlouva o hospodářské, kulturní a sociální spolupráci a kolektivní sebeobraně, uzavřená mezi Velkou Británií, Francií a zeměmi Beneluxu v Bruselu proti nebezpečí případ-